

Broedvogels van de begraafplaats Soerenseweg in Apeldoorn 2017

Martin Heinen

Vogelwerkgroep Oost-Veluwe, Apeldoorn

november 2017

1. Inleiding

In 2017 hebben medewerkers van Vogelwerkgroep Oost-Veluwe op verzoek van Gemeente Apeldoorn een broedvogelinventarisatie uitgevoerd op de Algemene begraafplaats aan de Soerenseweg in Apeldoorn (zie figuur 1). Annelies van Hattem, Peter Oosterkamp en Martin Heinen inventariseerden als vaste tellers van dit project alle aanwezige broedvogels. In 2003 en in 2015 tot en met 2017 zijn hier ook alle broedvogels geteld (Tacoma & Heinen 2003, Heinen 2015, 2016).

De begraafplaats uit 1896 met een romantisch-landschappelijk tuinstijl wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van een centraal hoofdpad en een ellipsvormig padenstelsel met in vakken, ronden en halfronden liggende graven. De beplanting bestaat uit oude lanen met Zomereik, Linde en Beuk, solitaire coniferen, (treur)bomen en heesters van hoge ouderdom. In het middengedeelte liggen graven van jongere en is de beplanting relatief jong. Dit gedeelte heeft door de aanwezigheid van grote grasvelden in vakken een meer open karakter. In verschillende jaren zijn oude in slechte staat verkerende risicobomen gekapt. Zij hebben plaats gemaakt voor vrij forse jonge inheemse bomen als Beuk en Tamme kastanje, solitair of in rijen geplant.

Figuur 1. Ligging van de onderzochte begraafplaats aan de Soerenseweg in Apeldoorn. Bron luchtfoto: Bing Maps.

2. Methode

De begraafplaats hebben we geïnventariseerd volgens de landelijk gebruikte methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon Vogelonderzoek Nederland (Vergeer et al. 2016). Wij hebben zes inventarisatieronden gelopen. Er is geen extra ronde voor Bosuil gemaakt. In 2015 was al geconstateerd dat deze soort niet op de begraafplaats broedt en er geen holten of nestkasten aanwezig zijn die geschikt zijn voor deze soort.

Naast de reguliere tellingen zijn losse waarnemingen van territoriumhoudende vogelsoorten gecheckt op de site www.waarneming.nl. Ook is een vroege vogelexcursie gegeven op zondag 14 mei in het kader van de Nationale Vogelweek van Vogelbescherming Nederland en tevens op verzoek van de gemeente. Met een deelname van 20 mensen was de excursie volgeboekt. Het publiek was verrast over het grote aantal vogels en wij hebben bij goed weer en in een mooie sfeer veel vogels kunnen laten zien en horen. Tijdens de excursie zijn waarnemingen genoteerd van bijzondere en minder algemene vogelsoorten, als aanvulling op de broedvogelinventarisatie, zoals een nestholte met roepende jonge grote bonte spechten en een nestboom van Groene specht. Alle bezoeken hebben we met droog weer afgelegd, dus onder ideale telomstandigheden. Een overzicht van de data en tijden staat vermeld in tabel 1.

Tijdens elk inventarisatieronde hebben we territoriumindicerende waarnemingen van aanwezige vogels genoteerd. Dergelijke waarnemingen zijn bijvoorbeeld zang, balts, paring, alarmeren, afleidingsgedrag, transport van voedsel voor jongen of nestmateriaal en nestbouw. We hebben niet actief naar nesten gezocht, maar toevallige waarnemingen van broedende vogels in bijvoorbeeld nestkasten werden wel genoteerd. Na ieder bezoek zijn de waarnemingen per soort ingevoerd in het Autoclusterprogramma van Sovon, waarna de waarnemingen automatisch werden geclusterd en het uiteindelijke aantal territoria is bepaald.

Tabel 1. Overzicht van de teldata in 2017.

datum	tijd	type bezoek
11 maart	07:50-09:00 uur	ochtendbezoek
25 maart	07:00-08:30 uur	ochtendbezoek
4 april	19:00-20:10 uur	avondbezoek
27 april	07:00-08:45 uur	ochtendbezoek
14 mei	07:00-09:00 uur	vogelexcursie
26 mei	07:00-08:40 uur	ochtendbezoek
13 juni	19:00-20:20 uur	avondbezoek

3. Resultaten

Aantal territoria

In totaal zijn 27 soorten waargenomen, verdeeld over 164 broedparen (zie tabel 2 en bijlage 1). De meeste territoria zijn aanwezig van Houtduif, Roodborst, Koolmees, Merel en Boomklever. Dit jaar valt het hoge aantal boomklevers op. Verder is een toename te zien van Houtduif, Grote bonte specht, Glanskop, Matkop en Appelvink. Broedde de Groene specht vorig jaar op het voorterrein van de begraafplaats, in 2017 heeft hij vermoedelijk in een groep hoge bomen in de zuidhoek van het terrein gebroed. Ook de Sperwer is regelmatig waargenomen en de vele prooi-resten tonen aan dat deze roofvogel weer een territorium heeft. Opvallend is dat minder algemene mezensoorten als Glanskop, Matkop en Kuifmees dit jaar met één of meerdere territoria aanwezig waren. Al tijdens de eerste ronde zagen we een paartje kuifmezen druk bezig met het verzamelen van nestmateriaal. Ook appelvinken lieten zich tijdens meerdere ronden zien en horen, wat heeft geresulteerd in het vaststellen van drie territoria.

De Roodborst, Merel, Zanglijster, Goudhaan en Vink zijn vergeleken met 2016 in aantal sterk achteruit gegaan. Mogelijk is de afname van de Merel te verklaren door de landelijke sterfte als gevolg van het Usutuvirus. Sovon (2017) meldt dat er in het voorjaar minder Merels zijn geteld in stedelijk gebied dan voorheen. De afname van Goudhaan heeft mogelijk te maken met het kappen van een aantal naaldbomen op de begraafplaats. De sterke afname van Zanglijster, Roodborst en Vink is vooralsnog niet te verklaren. De stand van de overige broedvogelsoorten is (vrijwel) gelijk gebleven.

Tabel 2. Aantal territoria in 2003, 2015, 2016 en 2017.

soort	ecologische vogelgroep	2003	2015	2016	2017
Sperwer	opgaand bos	0	1	1	1
Houtduif	opgaand bos	19	13	16	20
Turkse tortel	erven en bebouwing	0	1	0	1
Groene specht	oud bos	1	0	1	1
Grote bonte specht	oud bos	2	5	5	7
Winterkoning	struweel	15	7	9	9
Heggen mus	struweel	5	6	8	9
Roodborst	struweel	17	17	22	14
Merel	struweel	11	25	21	13
Zanglijster	struweel	2	3	8	3
Tuinfluitier	struweel	0	1	0	0
Zwartkop	struweel	5	16	4	5
Tjiftjaf	oud bos	6	7	6	7
Goudhaan	naaldbos	14	15	16	10
Bonte vliegenvanger	overig	2	0	0	0
Staarthees	struweel	1	1	0	0
Glanskop	oud bos	1	1	1	2
Matkop	struweel	1	0	1	3
Kuifmees	naaldbos	1	1	1	1
Zwarte mees	naaldbos	1	1	0	1
Pimpelmees	oud bos	10	3	9	9
Koolmees	opgaand bos	15	12	13	14
Boomklever	oud bos	5	6	6	12
Boomkruiper	oud bos	3	5	6	5
Gaai	opgaand bos	3	5	4	3
Ekster	bosrand	3	3	1	1
Kauw	opgaand bos	0	1	0	2
Zwarte kraai	bosrand	1	3	1	2
Huismus	erven en bebouwing	0	5	0	0
Vink	opgaand bos	8	11	9	6
Groenling	bosrand	2	2	0	0
Goudvink	struweel	1	1	0	0
Appelvink	oud bos	2	0	1	3
Aantal soorten		28	29	24	27
Aantal territoria		157	178	169	164

Ecologische groepen

Ecologische vogelgroepen betreft broedvogels in relatie tot terreinbeheer. Broedvogelinventarisaties leveren een grote hoeveelheid informatie op over aantallen broedvogels en verspreiding binnen een gebied. Wanneer de vogelbevolking wordt opgedeeld in groepen van soorten die ongeveer dezelfde eisen stellen aan hun leefmilieu, is de hoeveelheid gegevens overzichtelijker. Het verband tussen de aanwezige broedvogelbevolking en de terreinkenmerken is zo beter te overzien.

SOVON en Staatsbosbeheer hebben de methode AVIS (AVifauna Informatie en evaluatie Systeem) ontwikkeld (Sierdsema 1995). Aan de hand van ecologische vogelgroepen kan de betekenis van (delen van) de begraafplaats worden aangegeven. Een vergelijking tussen de goed en slecht bezette terreindelen levert voor een beheerder waardevolle informatie op voor bijsturing van het beheer op lokaal niveau. Bovendien kunnen clusters van territoria laten zien welke terreindelen in potentie geschikt zijn voor kritische soorten. Of deze soorten daadwerkelijk voorkomen of zich kunnen vestigen hangt onder meer af van de soms zeer specifieke voedselkeuze van deze soorten, de omvang van het terrein en de mate waarin het terrein geïsoleerd ligt van brongebieden. Vogelsoorten die qua eisen dicht bij elkaar zitten, kunnen worden samengevoegd tot de volgende ecologische groepen (zie tabel 3).

Tabel 3. Ecologische vogelgroepen op de begraafplaats Soerenseweg in 2017.

ecologische groep	aantal territoria	in 2017 waargenomen soorten
Struweelvogels	56	Heggenmus, Winterkoning, Roodborst, Merel, Zanglijster, Zwartkop en Matkop
Bosrandvogels	3	Ekster en Zwarte kraai
Vogels van opgaand bos	46	Sperwer, Houtduif, Koolmees, Gaai, Kauw en Vink
Vogels van naaldbos	12	Goudhaan, Zwarte mees en Kuifmees
Vogels van oud bos	45	Tjiftjaf, Grote bonte specht, Boomkruiper, Glanskop, Pimpelmees, Boomklever en Appelvink
Vogels van erven en bebouwing	1	Turkse tortel

Net als bij de karteringen in voorgaande jaren valt op dat de meeste territoria zich langs de randen van de begraafplaats bevinden. Dit is het gedeelte waar de meeste oude bomen en struiken staan. Het is duidelijk dat alle waargenomen broedvogels voorkeur hebben voor struwelen, opgaand bos en oude bomen. Binnen de ecologische groepen van struweelvogels en oud bos zijn net als vorig jaar de grootste verschuivingen waarneembaar.

4. Gebruikte literatuur

Heinen, M., 2015. Broedvogels van de begraafplaats Soerenseweg in Apeldoorn 2015. Rapport Vogelwerkgroep Oost-Veluwe, Apeldoorn.

Heinen, M., 2016. Broedvogels van de begraafplaats Soerenseweg in Apeldoorn 2016. Rapport Vogelwerkgroep Oost-Veluwe, Apeldoorn.

Rijksdienst voor de Monumentenzorg, z.j. Algemene Begraafplaats Soerenseweg Apeldoorn. Complex omschrijving 514497.

Sierdsema H., 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

Sovon 2017. <https://www.sovon.nl/nl/actueel/nieuws/vragen-en-antwoorden-over-merels-en-usutu>.

Tacoma, G.A. & M.A. Heinen, 2003. Broedvogels begraafplaats aan de Soerenseweg in Apeldoorn in 2003. Rapport Vogelwerkgroep Oost-Veluwe, Apeldoorn.

Vergeer J.W., A.J. van Dijk, A. Boele, J. van Bruggen & F. Hustings, 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek. Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Waarneming.nl

Bijlage 1. Verspreidingskaarten broedvogels in 2017

Appelvink 3 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Appel

Periode:

2017

0 0.08 0.16 km

Boomklever 12 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Boomkruiper 5 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Ekster 1 territorium

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Gaai 3 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Glanskop 2 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Goudhaan 10 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

0 0.08 0.16 km

Groene Specht 1 territorium

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Grote Bonte Specht 7 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Heggenmus 9 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

0 0.08 0.16 km

Houtduif 20 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Kauw 2 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Koolmees 14 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

0 0.08 0.16 km

Kuifmees 1 territorium

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Matkop 3 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Merel 13 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Pimpelmees 9 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Roodborst 14 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Sperwer 1 territorium

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Tjiftjaf 7 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Turkse Tortel 1 territorium

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Vink 6 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Winterkoning 9 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Zanglijster 3 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Zwarte Kraai 2 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Zwarte Mees 1 territorium

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

Zwartkop 5 territoria

Legenda:

- Telgebied
- Territorium

Telgebied:

7656 Begraafplaats Soerenseweg, Apeldoorn

Periode:

2017

